

האם יש סיכוי לחתום על נורמליזציה עם סעודיה?

written by מאיר בן שבת | 24.03.2023

חידוש היחסים בין סעודיה לאיראן הוא לפני הכל ביטוי לחוסר האמון של בית המלוכה הסעודי בממשל ביידן, אך זהו גם פרק נוסף בתחרות בין המעצמות על הסדר העולמי החדש.

בהתנהלותה ההססנית, חסרת החזון וההשראה, ויתרה ארה"ב על מעמדה ובמידה מסוימת דחפה במו ידיה את הסעודים להקיש על דלתו של המשטר בטהראן ולהגיע עימו להבנות בחסות בייג'נג. זאת, תוך שהיא מותירה ללא מענה את האיום המתפתח מצד איראן ובעת שזו האחרונה מגבירה את מעורבותה באספקת מל"טים מתאבדים למלחמה באוקראינה ומתעצמת צבאית גם במטוסים מתקדמים.

כל זה קורה פחות משנה לאחר שאיחוד האמירויות החזירה את שגרירה לאיראן והעלתה את דרג היחסים עימה ובשעה שגם בחרין (לפי דיווחים לא רשמיים) מקיימת מגעים במגמה דומה.

סין מזהה היטב את ההזדמנות למלא את החלל שנוצר עם התכווצות טביעת הרגל האמריקנית באזור ומרחיבה את השפעתה מעבר לתחומי העניין המסורתיים שלה ² סחר והשקעות. זאת, בד בבד עם התייצבותה לצד רוסיה וכשזו האחרונה פועלת בקדחתנות לגיבוש ציר מדינות נגדי לארה"ב ולמערב.

התחזקותה של איראן והיחלשות השפעתה של ארה"ב, אינן בשורות טובות לישראל. מכל מקום אין בהן כדי לגרום לשינוי בעמדתה כלפי הגרעין האיראני או במאמציה לבלימת התבססותה של איראן בסוריה. טוב יעשו גורמי המודיעין בישראל, אם יפעלו מתוך הנחה שמדינות נוספות באזור יבקשו עתה להשיג נשק גרעיני לצורך שימור מאזן הכוחות מול איראן.

ובאשר לנורמליזציה: במציאות החדשה יהיה קשה יותר לקדם יחסים עם סעודיה, אך אין להרפות במאמצים לכך. יהיה קשה יותר גם להרחיב ולהעמיק את הסכמי אברהם. נכון יהיה להפנות לכך מאמצים באופן יזום ולא להניח כי קיומם כבר הובטח.

ההנהגה באיראן לא הייתה יכולה לקוות לתקופה נוחה יותר מזו הנוכחית, כדי לאפשר לה להמשיך לרוץ לעבר יעדיה, בלי הפרעות וללא מחירים. בזמן שבושינגטון טרודים בענייני הפנים של ארה"ב, במלחמה באוקראינה ובמתיחות עם סין, ובשעה שענייני הפנים של ישראל דחקו אל מחוץ לסדר היום את שאר הנושאים, איראן מעמיקה את קשריה עם רוסיה וסין, וחשה כי השגת גרעין צבאי, היא עניין שכיום תלוי בה. רק בה. חולשתן של ארה"ב והמערב שאפשרה את התחזקותה של איראן, היא זו שגם דחקה את יריבותיה, לעבר נתיב חידוש היחסים עמה. תרמה לכך גם הגישה הטהרנית מצד ממשל ביידן כלפי סעודיה ומדינות המפרץ.

ההסכם בין איראן לסעודיה נוגע לא רק במישור המדיני, אלא גם ביחסים הכלכליים והביטחוניים. הוא קורא לבניית מסגרות לקידום שותפויות בתחומים הללו, ומפקיד בידי סין את הפיקוח על כך. שר האוצר הסעודי צוטט בעיתונות הערבית כמי שהגיב בחיוב לאפשרות שסעודיה תשקיע כלכלית באיראן [2] אם הדברים יתנהלו כמוסכם.

"קץ ההגמוניה האמריקנית באזור", הגדיר יועצו הצבאי של חמינאי את ההתפתחות הזו. דוברים אחרים ברכו על כך שסין תוכל כעת להיפתח למדינות ערב ולעולם האיסלאמי, גם דרך שערי סעודיה ואיראן.

אין להתייחס בביטול לתחזיות אלה. ארה"ב תתקשה לדרוש מבעלי בריתה הערבים להיפרד מסין ולהתאחד מאחוריה כדי להיאבק באיראן. עם זאת, גם אין לראותן כחזון נבואי. שורש העוינות בין סעודיה לאיראן נעוץ בדת ובהבדלים האתניים, ואלה לא ייעלמו מכוחו של הסכם כזה או אחר.

המדיניות האמריקנית ביחס לאיראן מעולם לא נראתה חיוורת ואֶנְמִית כמו בתקופה זו. הנשיא ביידן ואנשיו אמנם הכריזו על מחויבותם למנוע גרעין צבאי מאיראן, אך הם אינם מציגים תוכנית פעולה ולא מפגינים צעדים המכוונים להשגת יעד זה.

ביידן שידר כי "הסכם הגרעין עם איראן מת", אבל העובדה שטרם הכריז על כך באופן רשמי וגם לא על האמצעים שיבואו במקום, מותירה מקום למחשבה כי וושינגטון לא לגמרי זנחה את הרעיון לחזור ל-JCPOA.

ארה"ב לא הצליחה לרתום את אירופה לצעדים ממשיים נגד איראן. אפילו ההחלטה להוסיף את משמרות המהפכה לרשימת אירגוני הטרור, נתקבלה כהחלטה בלתי מחייבת. על השפעתה אפשר ללמוד מתגובתו של מפקד המשמרות, שהצהיר: "איראן מעולם לא חששה מאיומים כאלה. ככל שהאויבים שלנו נותנים לנו עילה לפעול, אנחנו פועלים בצורה חריפה יותר".

גם תומכיה המושבעים של הגישה הדיפלומטית בבית הלבן, יתקשו כיום להתכחש לכישלון שהיא נחלה מול טהראן ולמחירים הגבוהים שארה"ב משלמת בגינה. בעוד ארה"ב וישראל נתפסות כמפסידות הגדולות מהמהלך, סין מקבלת בסיפוק מאופק את הכרתה כמנצחת ושמה פניה לעבר זירת השפעה הבאה: מלחמת רוסיה-אוקראינה. הודעת הקרמלין סיפקה מיסגור כשהגדירה את כל זאת כחלק מיצירתו של "סדר עולמי חדש, רב קוטבי, הוגן ודמוקרטי יותר".

אם הדבר טרם נעשה, יש לדון עם ארה"ב בדחיפות בשורה של צעדים המתבקשים כלקח מהתפתחות זו. באשר לגרעין האיראני [2] טוב עשתה ישראל כשהבהירה את מדיניותה ללא תלות בהתפתחות כזו או אחרת. הצהרתו של נשיא סין בדבר תמיכתו בחידוש המו"מ על הסכם הגרעין, מעלה את האפשרות שעניין ההסכם ישוב ויעלה על סדר היום, באופן פומבי או במגעים חשאיים. מצידה של ישראל, נכון להמשיך לדחוק בארה"ב להכריז רשמית על "מותו" של הסכם הגרעין, ולהציב איום צבאי על איראן.

בנוסף, יש לשים לב וקשב רב (גם מצד הבית הלבן) לשמירה על הסכמי אברהם, ולהבטחת מעמדן של ארה"ב וישראל באזור, לרבות תמיכה במצרים, השלמת ההסכמים עם סודאן, הכרה בריבונות מרוקו בסהרה המערבית ורתימת מדינות נוספות לנורמליזציה. באשר למאמצים מול סעודיה ² אין לגנוז, בשום אופן, את הנסיונות לנורמליזציה: ראשית, משום שייתכן כי דווקא עכשיו צעד כזה ייתפס בסעודיה כפיזור נכון של הסיכונים וכצעד מאזן מול ארה"ב וישראל; ושנית ² נכון לשמר את הקשרים שנוצרו ולהיערך להזדמנויות שיצופו בהמשך הדרך.

מעל לכל, הצורך בפניות ובהשקעת קשב מצד הדרג המדיני לסוגיות המדיניות והביטחוניות, כמו גם בהתייצבות מלוכדת מול האתגרים, מחייב הגעה להסכמות, שיביאו להרגעת הרוחות בבית. זו המשימה הלאומית הראשונה בחשיבותה כעת.

▪ המאמר פורסם לראשונה ב"גלובס" בתאריך 24.03.2023